Uz izdanje zbornika: Rudarstvo i metalurgija Bosne i Hercegovine od prahistorije do početka XX vijeka, Izdanja Muzeja grada Zenice, Zenica 1999, str. 486.

Najnovija publikacija Muzeja grada Zenice predstavlja zbornik referata sa Simpozija o rudarstvu i metalurgiji kroz prošlost Bosne i Hercegovine, održanog u Zenici novembra 1973. godine. Posvećen je nedavno preminulom, Fikretu Ibrahimpašiću - Fići, najznačajnijem neimaru i djelatniku zeničkog Muzeja. U zbornik su uvršteni kompletniji rezultati održanog simpozija: prateći pozdrav učesnicima, uvodno izlaganje, referati te zaključna riječ sa skupa. Na kraju je pridodat pogovor izdavača i prikaz rada skupa prema zabilješkama F. Ibrahimpašića. Iako se tematika i hronologija saopštenja u zborniku nije najpreciznije razdvajala, među 28 referata uočavaju se cjeline s izlaganjima geologa, historičara, etnologa i historičara umjetnosti s temama iz rudarske i metalurške prošlosti od najstarijih do modernih vremena. Zbornik nije ostavio tragove diskusije.

Svojim izlaganjem Mehmed Ramović je apostrofirao nalazišta ruda s pregledom rudarskih bazena, Nikola Gostiša je načinio pregled istraživanja metalurške tehnologije, a Kemal Kapetanović je predstavio rezultate ispitivanja metalurških uzoraka arheoloških nalaza. Prethistorijsko rudarstvo i metalurgiju pratio je Borivoj Čović, a Đuro Basler rudnike i metalurške pogone rimskog doba kroz prizmu rudarsko-metalurškog područja doline Japre. Rudarska tehnika ranog eneolita na centralnom Balkanu predmet je izlaganja Borislava Jovanovića. Antičko rudarstvo kroz epigrafske i numizmatičke izvore zaokružio je izlaganjem Ivo Bojanovski. Rudarstvu srednjovjekovne Bosne referate su posvetili Desanka Kovačević-Kojić, Ignacij Voje, Marko Vego, Branislav Đurđev, Pavo Anđelić i Fikret Ibrahimpašić, a za osmansko doba Adem Handžić, Skender Rizaj, Avdo

Sućeska, Muhamed Hadžijahić, Ljubomir Bakić i Ahmed Aličić. Svoje izlaganje Vlajko Palavestra posvetio je ispitivanju vjerovanja u jamskog duha "Perkmana", Alija Bejtić metalu u historijskoj arhitekturi Bosne i Hercegovine a Živko Ilić starom načinu rasvjete i rudarskim lampama. Vladimir Dumbović načinio je historijsko-topografski prikaz Kreševa kroz metaluršku proizvodnju, Josip Klicić je obradio Rudnik i Željezaru Vareš kroz prošlost, a Ahmet Fetibegović je pratio austrougarski projekt željezare u Prijedoru. Historijatu Željezare Zenica pažnju su posvetili Kemal Hrelja i Fikret Ibrahimpašić, a Smail Tihić spomenicima tehnike, njihovom čuvanju i prezentaciji. Pored kraćeg sižea uz referate su dati i rezimei, pretežno na njemačkom jeziku. Zbornik je kroz pristupe nekolicine autora snabdjeven pratećim ilustracijama, skicama i šemama. Njegova tehnička izvedba je primjerena.

Neuobičajena vremenska razdaljina između podnošenja referata, održanog simpozijuma, i pojave zbornika, u ravno 26 godina, povezana s objavljivanjem najvećim dijelom već poznatih i u nauci afirmiranih radova, predstavlja izdavački kuriozitet. Skup je okupio zavidan broj izlagača i gostiju, naročito historičara, kompetentni izraz struke, a veći broj referata zasnivao se na istraživanjima i predstavljenim rezultatima prevazilazio je razinu prigodnih saopštenja. Većina izlaganja, neka proširena i metodološki modificirana, prije pojave ovog zbornika bila je objavljena i po svojim dometima značajno je ušla u modernu historiografiju. Danas, dodatno, većina tadašnjih referenata više nije među živima. Dilema je ostala u pitanju zašto kvalitetna saopštenja jednog od značajnijih skupova u posljednje vrijeme nisu bila ranije štampana. Tu intrigantnu dimenziju zbornik je, ne donoseći pojašnjenja, tek svojom pojavom pretvorio, kontraverzno i savremenom izdavaštvu primjereno, u poučnu činjenicu.

Famozni "Radovi VIII" pojavljivali su se u javnosti zadnjih tridesetak godina po fusnotama, naročito medievalista, i ostajali nedodirljivim onima koji su tragali za njima po registrima biblioteka. Kao da je 1978. godine bila povoljna atmosfera za njihovu pojavu. Entuzijazam Fikreta Ibrahimpašića i zeničkog Muzeja za objavljivanje zbornika radova s ovoga skupa ipak nije imao dovoljno podrške.[1] Isturen je utisak da nije bilo materijalnih sredstava za njegovu raniju realizaciju.

Kako se zbornik nije pojavljivao, referenti su svoja izlaganja ponudila javnosti, objavljujući ih zasebno u stručnim publikacijama. Razlozi su bili očiti. Objavljeni referati, vezani za period srednjeg vijeka, D. Kovačević-Kojić,

1/ "Uskoro će iz štampe izaći naša publikacija Radovi VIII - sa referatima sa simpozijuma Istorija rudarstva ...", Ibrahimpašić F., Ljetopis jednog muzeja (Uz 10-godišnjicu plodnog djelovanja), Odjek 30/13-14, Sarajevo 1977, 22.

I. Vojea, P. Anđelića, B. Hrabaka i A. Handžića, najveći su doprinosi u proučavanju rudarstva u posljednje vrijeme. Među prvima svoj referat objavio je A. Handžić, proširujući ga i ne napominjući da je bio izlagan na simpozijumu u Zenici.[2] Svoje izlaganje I. Voje je objavio kao "prezširjen referat", pojašnjavajući, "se mi je zdelo potrebno, da referat čimprej objavim". Voje nije propustio priliku da navede da "referat bi moral bit tiskan v publikaciji Muzeja grada Zenice v Radovi VII, vender na vprašanje, kdaj namerava revija iziti" u Zenici nije bilo odgovora.[3] U "Spisku naučnih radova Marka Vega", objavljenom 1980, zabilježeno je pod rednim brojem 257, da je njegov rad "Rudarstvo u Bosni i Hercegovini od VII do kraja XV stoljeća", "odštampan ovih dana u 'Radovi' VIII, izdanje Muzeja grada Zenice 1978. godine, na osnovu referata na Simpozijumu u Zenici u 1973. godini".[4] U kapitalnom djelu o gradskim naseljima srednjovjekovne bosanske države D. Kovačević-Kojić je koristila svoj, kao i referate I. Vojea, B. Đurđeva i A. Handžića. Citirane strane su izostale, a svi su navedeni u očekivanim "Radovima VIII, 1978.g."[5] Svoj referat, uz napomenu da je s navedenog simpozijuma i da je proširen, D. Kovačević-Kojić objavila je 1983.[6] Kada je svoje izlaganje objavljivao 1983, P. Anđelić nije navodio da je ono bilo prezentirano u Zenici.[7] Na svoje izlaganje B. Hrabak je struci skrenuo pažnju 1976.[8] Objavljujući ga

2/ Handžić A., Rudnici u Bosni u drugoj polovini XV stoljeća, Prilozi za orijentalnu filologiju 26 (1976), Sarajevo 1978, 7-42. Nešto kasnije će Handžić referate D. Kovačević-Kojić i B. Đurđeva, koji su podneseni na simpozijumu u Zenici, citirati pod "Radovi VIII, Zenica 1978", Handžić A., Rudnici u Bosni od druge polovine XV do početka XVII vijeka, Prilozi za istoriju Bosne i Hercegovine II, Posebna izdanja ANU BiH 79, Odjeljenje društvenih nauka 18, Sarajevo 1987, 5-38, 9 nap. 15.

3/ Voje I., Bosenski svinec v kreditni trgovini srednjeveškega Dubrovnika, Zgodovinski časopis 32/1-2, Ljubljana 1978, 37-59.

4/ Po svemu sudeći, M. Vego je autor ovog, i inače potrebitim bibliografskim podacima nepreciznog spiska, Vego M., Iz istorije Bosne i Hercegovine, Svjetlost, Sarajevo 1980, 500. Uporedi, L. Fekeža, Izbor iz bibliografije naučnih radova Marka Vega, Glasnik Zemaljskog muzeja (Arheologija) NS 40/41 (1985-1986), Sarajevo 1986, 5-6, 6.

5/ Kovačević-Kojić D., Gradska naselja srednjovjekovne bosanske države, Veselin Masleša, Sarajevo 1978.

6/ Kovačević-Kojić D., O rudarskoj proizvodnji u srednjovjekovnoj Bosni, Godišnjak Društva istoričara BiH 34, Sarajevo 1983, 113-122.

7/ Anđelić P., Marginalije o tragovima starog rudarstva i metalurgije u srednjoj Bosni, GZM (A) NS 38, Sarajevo 1983, 145-152.

8/ Hrabak tada za svoje izlaganje navodi da će biti objavljeno u: "Radovi Muzeja Zenice VI", ..., "Zenica 1974 (u štampi)", Hrabak B., Prodaja proizvoda bosanskog rudarstva u Veneciji i Mlečanima u Dalmaciji, GDI BiH 21-27, Sarajevo 1976, 59-72, 59 nap. 2.

nešto kasnije, B. Hrabak je dao poširoko objašnjenje njegove zakašnjele pojave. Objavljeni rad dio je većeg teksta "Izvoz rudarskih proizvoda iz Bosne u prvo doba osmanlijske vlasti", koji je konačno redigiran i predat za štampu krajem 1973, poslije autorovog referata na naučnom skupu u Zenici novembra 1973, a s obzirom da "izdavač nije bio u stanju da pribavi sredstva za objavljivanje velike simpozijske sveske, rad je 1976. povučen". Dodatno, navodi da je prilog koji objavljuje obogaćen novim arhivskim podacima.[9] Na svoje izlaganje osvrnuo se i B. Đurđev 1987. ističući da je "pisano na brzinu", i da je u njemu prvi put pristupio pitanju kada i kako je nastao Zakonik Novog Brda.[10]

Objavljenim izlaganjem M. Vega upotpunjena je slika poznatih referata medievalista u pristupu srednjovjekovnom rudarstvu i tehnologiji. U posljednje vrijeme izlaganja o rudarstvu ostavila su traga i u obnavljanju diskusije "o počecima rudarstva u srednjovjekovnoj Bosni", prezentiranoj u prepravljenom tekstu Ante Babića, "Srednjovjekovna bosanska država" u Enciklopediji Jugoslavije i njegovoj kritici.[11] Danas bi se mogli pomaknuti od pretjeranih insistiranja na izričitim "počecima rudarstva" i "zlatnom dobu Kulina bana utemeljenog na rudarstvu" koja se uporno ponavljaju.[12] Neospornom bi ostala konstatacija da se o kontinuitetu rudarskog i metalurškog razvoja mora govoriti, ali i da je rudarstvo temeljna grana privrede srednjovjekovne Bosne tek tokom XIV i u prvoj polovini XV stoljeća.[13]

Iako sa zakašnjenjem i uveliko poznati, rezultati Simpozija o rudarstvu i metalurgiji u Bosni i Hercegovini kroz historiju iz 1973. i danas izazivaju interes. Sakupljeni na jednom mjestu, olakšavaju pristup rudarsko-metalurškoj tematici i ukazuju na reafirmaciju istraživanja u nauci. Da se na vrijeme pojavio, Zbornik bi, kao i Radovi III "Srednjovjekovna Bosna i evropska kultura"

9/ Hrabak B., Gleta iz Bosne u XV i XVI veku, Istorijski zbornik 5, Banja Luka 1985, 183-202. Vjerovatno je povlačenje referata i uslovilo da se on i ne pojavi u ovom današnjem zborniku.

10/ Uporedi, Đurđev B., Kada i kako su nastali despota Stefana zakoni za Novo Brdo, Djela ANU BiH 65, Odjeljenje društvenih nauka 37, Sarajevo 1987, 9.

11/ Enciklopedije Jugoslavije II, 2. izdanje, JLZ, Zagreb 1982; Separat Bosna i Hercegovina, JLZ, Zagreb 1983; Kovačević-Kojić D., Primjedbe na tekst "Srednjovjekovna bosanska država", "Istoriografski tekstovi u separatu "Bosna i Hercegovina" - II izdanje Enciklopedije Jugoslavije", Prilozi XXI/22, Sarajevo 1986, 261-262.

12/ Kovačević-Kojić D., Kulinova povelja i bosansko-dubrovački odnosi, "Osamsto godina Povelje bana Kulina 1189-1989", Posebna izdanja ANU BiH 90, Odjeljenje društvenih nauka 23, Sarajevo 1989, 37-44; Malcolm N., Povijest Bosne - Kratki pregled, Erasmus Gilda - Novi liber - Dani, Zagreb 1995, 20; Imamović M., Historija Bošnjaka, Preporod, Sarajevo 1997, 32.

13/ Uporedi, Šunjić M., Mjere, novac, zarade i cijene na dalmatinsko-bosanskom području (XIV i XV st.) - II dio, Radovi Hrvatskog društva za znanost i umjetnost V, Sarajevo (1997), 37-64, 42.

(Zenica 1973), kada je u pitanju kulturna historija, danas bio i jedna od poznatijih i citiranijih bibliografskih jedinki s obzirom na privrednu historiju srednjovjekovne Bosne. Mogu li, dakle, moderno izdavaštvo i suvremena historiografija izvući pouku iz negativnog odnosa prema naporima organizatora i izlagača sa Simpozijuma o rudarstvu i metalurgiji i posegnuti za neobjavljenim i javnosti i struci nepoznatim rukopisima, primjera radi, akademika Marka Šunjića, Narodi i države u ranom srednjem vijeku? Materijalna sredstava...

Mr. Esad KURTOVIĆ